

УДК 32.0195:94(477)“1822/1931”(092)

DOI <https://doi.org/10.32782/2312-1815/2024-19-3>

Валерій Бортніков

ORCID: 0000-0003-0991-4047

Алла Бортнікова

ORCID: 0000-0002-8132-1935

МОРАЛЬНО-ДУХОВНІ ЧИННИКИ РОЗБУДОВИ НЕЗАЛЕЖНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ В ПОГЛЯДАХ В. К. ЛИПІНСЬКОГО

Розглянуто погляди вітчизняного історика та політолога, представника консервативного напрямку української суспільно-політичної думки В. К. Липинського щодо морально-духовних чинників та ролі національної аристократії у творенні незалежної Української держави та нації. Розкрито його бачення генетичного зв'язку держави та нації, провідної ролі еліти в їх розбудові. Акцентовано увагу на принциповій важливості в процесах будівництва нації першочерговості створення інституту держави над питаннями сфери культури. Розкрито проблему засад інтегрування до української нації національних меншин. Концептуальну модель української нації вчений розумів як об'єднання всіх національних спільнот, які проживають на теренах держави, за принципом почуття територіального патріотизму, а не етнічної належності. Тобто шлях розбудови незалежної, суверенної держави та нації мислитель бачив на шляху добровільного об'єднання всіх громадян, які спільно проживають на одній території. Критерієм відмінності понять «патріотизм» і «шовінізм», що є різновидами націоналізму, провідник українського націєтворення вважав ставлення до держави з точки зору їх державотворчого (патріотизм) або руйнівного (шовінізм) потенціалу.

Здійснено аналіз міркувань мислителя над проблемою шляхетності й аристократизму, брак яких він вбачав у тогочасній українській еліті. Учений аргументовано доводив, що без існування незалежної держави майбутнє української нації залишатиметься під загрозою, а тому пропонував провідним верствам об'єднатися і зосередити зусилля на розбудові української держави. Погляди В. К. Липинського щодо перспектив розбудови національної держави базуються на ідеї територіального патріотизму, де ключову роль у національно-державному будівництві мають грати чинники єдності, високої моралі та духовності, а не етнічної належності. Водночас для збереження власної ідентичності та самобутності українського народу надзвичайно важливим є збереження, захист і поширення української мови та культури.

Ключові слова: Україна, В. К. Липинський, консерватизм, нація, держава, релігія, мораль, аристократія.

Вступ. Розбудова демократичної держави та нації в Україні відбувається на тлі надзвичайно важких випробувань – розв'язання з боку Російської Федерації повномасштабної війни, метою якої є руйнування територіальної цілісності та національної єдності українців з наступною ліквідацією нас як суверенної держави. Певною мірою повторюється ситуація часів української національної революції першої чверті ХХ ст. Фактично Україна вже на іншому витку спіралі історичного розвитку переживає випробування, яке ставить під загрозу її майбутнє як незалежної держави. Розуміння змісту панування відповідних соціально-психологічних трендів кінця ХІХ – першої половини ХХ ст. розширюють наші уявлення про специфіку формування політичної культури і свідомості українського суспільства. У цьому контексті надзвичайно корисним є вивчення поглядів В'ячеслава Казимировича Липинського (1882–1931), який активно полемізував з представниками різних суспільних течій і напрямів, наполегливо відстоюючи ідею соборної і незалежної України. Усі роздуми про створення незалежної Української

держави та нації в науковому доробку В. Липинського органічно поєднані з питаннями патріотизму, піднесення християнської релігії та моралі, виховання аристократичних, шляхетних чеснот у представників української політичної еліти.

Матеріали і методи дослідження. Пожвавлення наукового інтересу до творчості В. Липинського, визначного громадсько-політичного діяча, історика та політолога початку ХХ ст., в останні десятиліття зумовлено, як правило, відзначенням «круглих» дат з відповідним проведенням наукових форумів різного рівня. Святкуванню на державному рівні 140-ої річниці від дня народження вченого завадила широкомасштабна збройна агресія РФ проти України. Певною мірою цим пояснюється брак публікацій останніх років за цією проблематикою. Попри це у 2022 р. вийшла друком фундаментальна праця – монографія відомого українського історика Тетяни Осташко «Україна В'ячеслава Липинського» [1]. У книзі простежено еволюцію не лише суспільно-політичної діяльності, а, насамперед, творчої спадщини ідеолога українського консерватизму, витoki якого В. Липинський виводив із українських національних традицій. Як наголошує Т. Осташко, вчений «закликав плекати національну традицію, що мала своїм джерелом християнські духовні цінності. <...> Революційному романтизму демократії та соціалізму мислитель протиставляв, на перший погляд, “віджилу” соціальну термінологію: “монархизм”, “лицарскість”, “аристократизм” та ін.» [1, с. 10, 11].

Метою статті є аналіз поглядів В. К. Липинського щодо морально-духовних чинників та ролі національної еліти в розбудові незалежної Української держави та нації.

Результати та обговорення. В'ячеслав Казимирович Липинський свого часу писав, що процес творення держав є найтяжчим і найбільш болючим процесом із усіх відомих в історії процесів суспільного життя, що вимагає «надзвичайно довгої, свідомої і планової підготовчої акції. І тут перед кожним, що стремить до державної незалежності свого народу, стає питання засобів, якими він має іти до своєї цілі, стає питання національної політики» [2, с. 477].

Тут доречним буде навести роздуми з цього питання відомого громадського діяча, мецената і публіциста Євгена Чикаленка, який, зокрема, вважав В'ячеслава Липинського «одним із найталановитіших українців» після Михайла Грушевського [3, с. 38]. У своєму щоденнику, в критичні для української незалежності дні 28 квітня 1919 р., Є. Чикаленко писав: «Я раз у раз твердив, що українці, принаймні наддніпрянські, не досерили до своєї держави, що не прийшов час на українську державність, але я благословляю долю, що я дожив побачити змагання української інтелігенції і одиниць з народу за свою державу; ця боротьба, ця кров, марно не пропаде, як не пропали і кров, і змагання польської інтелігенції; тепер вже сміливо можна сказати, що ні поляки, ні росіяни не задушуть нас, і Україна рано чи пізно, а таки буде! А все-таки до сліз жалко, що тепер доводиться теряти те, що нам з неба впало і що, здавалось, можна було втримати» [4, с. 61].

В. Липинський аргументовано доводив, що без існування незалежної держави майбутнє української нації залишатиметься під загрозою, а тому пропонував провідним верствам об'єднатися і зосередити зусилля на розбудові української держави: «без власної держави нема й не може бути нації української», проте нація наша «роз'єднана політично, ідейно і культурно», – із сумом констатував він [5, с. 41, 43].

У кореспонденціях В. Липинського органічно поєднуються роздуми про минувшину, аналіз успіхів і невдач на шляху національного та державного будівництва, а також програмні засади (умови), за яких тільки й можливий успіх справи національного відродження. Так, у листі до редакції щоденної газети «Діло» 9 липня 1929 р., він наголошував, що всі недержавні нації, а також нації, які ще не сформовані, ставали націями державними шляхом довгої і непохитної боротьби за певну ідею. Не було в історії прикладу, щоб якась ідея перемагала швидко, наприклад впродовж одного покоління. За його спостереженнями, всі нації переходили через періоди занепаду, втім перемагали ті, що «своїх неудачників і мучеників шанували та їх ідеям

вірними аж до перемоги залишалися». В. Липинський був впевнений, щоб стати зрілою, державною нацією, «необхідний державницький ідеалізм, опертий на релігії, на церкві, на вірі живій» [6, с. 444]. Тобто підвалинами успішного державного будівництва є державницька ідеологія та релігія.

У своїх переконаннях провідник української незалежності був послідовним і не боявся піднімати гострі питання, що неоднозначно сприймалися в колі патріотично налаштованої української спільноти. Так, у листі до Івана Волошина 19 червня 1925 р. він писав: «як помиляються наші націоналісти, що весь свій націоналізм будують на одній тільки мові. Показується, що українською мовою можна пропагувати найбільше шкідливі для України ідеї, як це роблять варшавські правителі по цей бік, а більшовицькі по той бік кордону. Для розвитку України далеко важніший єсть політично-територіальний бік української справи, ніж її бік культурно-національний» [7, с. 254].

У праці «Хам і Яфет», позначеної сумними роздумами щодо причин невдачі реалізації проекту розбудови незалежної Української держави, написаної вже на схилі свого життя 1928 р., В. Липинський вкотре наполягає на пріоритетності вирішення питань державного будівництва: «Держава – це перш за все: *Влада, Територія, Громадянство*. Без цих трьох складників нема держави. Значить, для будови держави необхідна організована сила, яка піддержує владу во ім'я добра цілої землі-території і цілого громадянства. *Нація* – це перш за все єдність духовна, культурно-історична. Значить, для народження нації необхідне довге співжиття даного громадянства на даній території і одній власній державі. Нація – єдність духовна – родиться завжди від держави – єдності територіально-політичної – а не навпаки» [8, с. 65].

У цьому контексті покажемо розуміння вченим таких понять як «націоналізм», «патріотизм» і «шовінізм». У листі до Богдана Шемета від 12 грудня 1925 р. він пише: «Націоналізм буває двоякий: державнотворчий і державноруйнуючий – такий, що сприяє державному життю даної нації і такий, що це життя роз'їдає. <...> Перший – я називаю патріотизмом, другий – шовінізмом. Коли Ви хочете, щоб була Українська Держава – Ви мусите бути патріотами, а не шовіністами» [9, с. 76–77].

Розкриваючи зміст зазначених понять В. Липинський показував принципову відмінність шовінізму від патріотизму. На його думку, патріота від шовініста відрізняли насамперед не самозакоханість і егоїзм, а високі моральні якості та справжня, а не показова любов до своєї землі і свого народу. Бути патріотом, писав він, це значить бажати всіма силами своєї душі створення людського, державного й політичного співжиття людей, що живуть на Українській землі, а не мріяти про витошення в Дніпрі більшості своїх же власних земляків. Бути патріотом – це значить «вимагати гарних і добрих вчинків від себе, як від Українця, а не перш за все ненавидіти інших тому, що вони “не-Українці”. Врешті, бути патріотом, це значить... виховувати в собі... все громадські, політичні, державнотворчі прикмети: віру в Бога і послух Його законам, тобто духовні вартості; далі вірність, твердість, сильновольність, дисципліну, пошану для своєї традиційної Влади (монархізм), загалом кажучи, лицарськість – тобто політичні вартості. Натомість бути шовіністом – це значить прикривати свою духовну пустку (безрелігійність), і своє політичне руйництво: отже, зрадництво, хиткість, безвольність, отаманію, самозакоханість, кар'єризм, здекласованість – фанатичними вигуками про “Неньку Україну”, про “рідну мову” про “Ми Українці!”...» [Там само, с. 77–78].

Проте це зовсім не означає, що В. Липинський недооцінював роль української культури і мови в процесах державного будівництва і формування нації. Це було б спотворенням базових засад його націєтворчих ідей. У своїх роздумах щодо необхідності поширення серед українців науково-популярної літератури, провідник українського національного державотворення писав, що «коли ми не дамо українському читачеві української книжки, то він мусить звернутися до книжки російської; тоді прийдеться нам бути свідками русифікації вже

не офіційної, урядової, а русифікації, так би сказати “культурної”. ...вона буде витворювати такі самі типи недоуків, людей духовно покалічених, але, незважаючи на це, боротися з цим лихом народним буде тоді значно трудніше» [10, с. 101].

У працях вченого ми знаходимо і відповідь на питання щодо принципів інтегрування до української нації національних меншин. У «Нарисі програми Української демократичної хліборобської партії» (1917 р.) він зазначав, що за громадянами України неукраїнської національності неодмінно треба визнавати всі їхні національно-культурні права, що мають бути закріплені державними законами. Водночас, «ми маємо право вимагати од національних меншостей, які живуть на нашій землі, щоб інтереси цієї землі були для них так само близькі та дорогі, як і для нас, і щоб ідея Вільної України зустріла в них не ворогів, а прихильників і оборонців» [11, с. 526].

На переконання вченого, в країнах «зі змішаною людністю», де національні почуття і прагнення лише пробуджуються, «з'являється доконечна потреба замінити старі... знамена націоналізму іншими гаслами, що могли би згуртувати громадян даної країни для боротьби за краще майбутнє для неї, для здобуття для її мешканців усіх прав, зокрема й національних прав» [12, с. 315]. На противагу культурно-мовному націоналізму В. Липинський ставить територіальний патріотизм, який передбачає об'єднання людей, що проживають на одній території за принципом громадянства, а не належності до певного етносу чи нації. На його думку, це означає: «стоячи на ґрунті передусім громадянства нашого краю, ми не хочемо в його межах здійснювати ніякого націоналістичного “зрівняння”, не хочемо виняткового панування в нас однієї національності в ім'я її економічно-культурної або чисельно фізичної переваги..., але й не визнаємо принципу “Україна для українців”, бо обстоюємо натомість гасло “Україна для її громадян”» [Там само, с. 317].

Таким чином, шлях розбудови незалежної, суверенної держави та нації мислитель бачив на шляху добровільного об'єднання усіх громадян, що спільно проживають на одній території. Таке уявлення В. Липинського формату української нації тотожна сучасному розумінню місця і ролі етнонаціональних і культурних спільнот у межах демократичної держави. Відповідно до концепції «ліберального націоналізму» польського вченого Анджея Валицького, нація розуміється як спільнота «індивідуалізована, плюралістична, максимально містка, охоплює різні тотожності, різні види пам'яті та різні системи цінностей. Це ...спільнота внутрішньо диференційованої історичної свідомості і внутрішньо диференційованої культури. ...жодна група всередині нації не повинна прагнути монополізувати національні цінності, свавільно визначати, яка частина населення належить до “справжніх поляків”... ліберальна концепція нації... відмовляється від примусу до моральної однодумності» [13, с. 816].

В. Липинський вчив, що в основі державної організації, а тим самим в основі громадянства лежить авторитет: церковний, воєнний, родинний або класовий. Тільки тоді, коли є загально визнані авторитети на яких може опертися влада народжується держава. Філософ попереджав, що «без організації і без авторитетів нема громадянства, а єсть розпорошена, взаємно себе не знаюча і ненавидячи юрба рабів. Такою юрбою мусить правити з чужої Землі, з Метрополії, чуже організоване громадянство, чужа Держава, на те, щоб ця юрба сама себе весь час не різала» [8, с. 66].

Розмірковуючи над проблемою шляхетності й аристократизму, брак яких В. Липинський вбачав у тогочасній українській еліті, він виокремлював «дві рівності» авторитету: рівність демократичну, що руйнує авторитет, і рівність аристократичну, що його будує. Пояснюючи їх принципову відмінність, він зауважував, що в часах дегенерації Запоріжжя своїм виборним отаманам, після виборів, мазали болотом голову і в руку замість булави вкладали очеретину. У такий спосіб вони символізували «принцип демократичної рівності авторитету, мовляв, хоч Ти і на чолі, але Ти таке саме нічтожество і сміття, як і ми, і ми кожної хвилини можемо тебе

скинути». Цей принцип пройшов у плоть і кров нашої нації і став предметом похвальних гімнів для наших істориків, політиків і цілої нашої демократії, зауважував він [14, с. 200].

У лицарства, яке побудувало всі великі держави, продовжував свою думку вчений, був звичай «при пасуванні на лицаря ставати на коліна перед старшим, а так саме ставати завжди на коліна перед першим лицарем в державі, перед Монархом. І той Монарх міг дати наказ карати провинившогося лицаря, але не міг оддати наказу дати йому сто нагаєк, як це завжди робили сильні запорожські отамани зі свободолюбивими демократичними запорожцями». Підсумовуючи, мислитель наголошував на тому, що коли ми хочемо сотворити Українську державу, «ми мусимо творити все зростаючі, а не так, як наша демократія, все падаючі авторитети [Там само, с. 200, 201].

Як правило, наступні генерації знаходять відповіді на питання, що ставлять попередні покоління. Але на питання, що поставив В. Липинський, досі не маємо ствердної відповіді. Всякий знає, писав він до Дмитра Греголінського, що погубила нас сварка і брак єдності між нашими провідниками. І всякий повинен знати, що така сварка і брак єдності погубить нас знов, як настане наше наступне політичне Різдво: «Як же зробити, щоб оцієї сварки і роз'єднання не було? Ось питання, над яким ми повинні думати повсяк час...» [15, с. 415–416].

Отже, проблема морально-духовного підґрунтя патріотизму в Україні напряму пов'язана із зовнішніми та внутрішніми загрозами збереження незалежності, територіальної цілісності держави та єдності українського народу. Погляди В. Липинського щодо перспектив розбудови національної держави базуються на ідеї територіального патріотизму, де ключову роль у національно-державному будівництві мають грати чинники єдності, високої моралі та духовності, а не етнічної належності. Водночас для збереження власної ідентичності та самобутності українського народу надзвичайно важливим є збереження, захист і поширення української мови та культури. Не випадково, що першочерговими цілями росіян під час повномасштабної збройної агресії стали школи, заклади науки і культури, включно бібліотеки, музеї та видавництва тощо. Є сподівання, що важкі випробування української нації під час війни стануть не лише запорукою її єдності в майбутньому, а й гарантією сили та непереможності в боротьбі з будь-яким агресором.

Література:

1. Осташко Т. Україна В'ячеслава Липинського. Київ : Темпора, 2022. 932 с.
2. Липинський В. Кілька уваг з приводу книжки д. Василевського «Ukraina i sprava ukrainska». *Липинський В. Суспільно-політичні твори (1908–1917)* / ред. Р. Пеленський, І. Гирич, О. Проценко. Т. 1. Київ : Укр. письменник, 2015. С. 468–479.
3. Чикаленко Є. Щоденник. (1918–1919). У 2-х т. : документально-художнє видання. Київ : Темпора, 2004. Т. 2. 463 с.
4. Чикаленко Є. Х. Щоденник (1919–1920). Київ ; Нью-Йорк : Вид-во імені Олени Теліги, 2005. 640 с.
5. Липинський В. Листи до братів-хлеборобів. Про ідею і організацію українського монархізму. Повне зібрання творів, архів, студії. Т. 6. Кн. 1 / ред. Я. Пеленський. Київ ; Філадельфія : АТ «Книга», 1995. 470 с.
6. Липинський В. «Нова Зоря» і ідеологія гетьманців. Лист до редакції «Діла». Бадег, 9.VII.1929. *Листування В. Липинського* / редактори: Я. Пеленський, Р. Залуцький, Х. Пеленська та ін. Т. 1. Київ : Смолоскип, 2003. С. 443–451.
7. Липинський В. До Івана Волошина. 19.VII.1925. *Листування В. Липинського* / редактори: Я. Пеленський, Р. Залуцький, Х. Пеленська та ін. Т. 1. Київ : Смолоскип, 2003. С. 253–254.
8. Липинський В. Хам і Яфет. *Сучасність*. 1992. № 6. С. 63–76.
9. Липинський В. Націоналізм, патріотизм і шовінізм. (Лист п. В. Липинського до п. Богдана Шемета, писаний у Райхенау дня 12.XII.1925 у відповідь на поставлене питання). *Сучасність*. 1992. № 6. С. 76–78.
10. Липинський В. На увагу нашим видавцям. Матеріал для нашої популярно-наукової літератури. *Суспільно-політичні твори (1908–1917)* / ред. Р. Пеленський, І. Гирич, О. Проценко. Т. 1. Київ : Укр. письменник, 2015. С. 100–105.

11. Липинський В. Нарис програми Української демократичної хліборобської партії. *Липинський В. Суспільно-політичні твори (1908–1917)* / ред. Р. Пеленський, І. Гирич, О. Проценко. Т. 1. Київ : Укр. письменник, 2015. С. 523–535.
12. Липинський В. Край і народ. *В'ячеслав Липинський. Суспільно-політичні твори (1908–1917)* / ред. Р. Пеленський, І. Гирич, О. Проценко. Т. 1. Київ : Укр. письменник, 2015. С. 312–321.
13. Валицький А. Чи можливий ліберальний націоналізм? *Націоналізм : антологія* / упоряд. О. Проценко, В. Лісовий. Київ: Смолоскип, 2000. С. 804–821.
14. Липинський В. Мораль і політична дія. *Консерватизм: антологія* / упоряд. О. Проценко, В. Лісовий. Київ : Смолоскип, 1998. С. 196–201.
15. Липинський В. До Дмитра Грегोलінського. 16.XII.1924. *Листування В. Липинського* / редактори: Я. Пеленський, Р. Залуцький, Х. Пеленська та ін. Т. 1. Київ : Смолоскип, 2003. С. 414–420.

References:

1. Ostashko, T. (2022). *Ukraine V'iacheslava Lypynskoho* [Ukraine of Vyacheslav Lypynsky]. Kyiv : Tempora [in Ukrainian].
2. Lypynskiy, V. (2015). Kilka uvah z pryvodu knyzhky d. Vasylevskoho «Ukraina i sprava ukrainska» [A few remarks about the book by D. Vasylevsky «Ukraine i sprava ukrainska»]. *Lypynskiy V. Suspilno-politychni tvory (1908–1917)* [Lypynskiy V. Socio-political works (1908–1917)] / red. R. Pelenskiy, I. Hyrych, O. Protsenko. T. 1. (pp. 468–479). Kyiv: Ukr. writer [in Ukrainian].
3. Chykalenko, Ye. (2004). *Shchodennyk (1918–1919)*. U 2-kh t.: dokumentalno-khudozhnie vydannia [Diary (1918–1919). In 2 volumes: documentary and fiction edition]. Kyiv: Tempora. V. 2 [in Ukrainian].
4. Chykalenko, Ye. (2005). Kh. *Shchodennyk (1919–1920)* [Diary (1919–1920)]. Kyiv ; New York : Olena Teliga Publishing House [in Ukrainian].
5. Lypynskiy, V. (1995). *Lysty do brativ-khlebrobiv. Pro ideiu i orhanizatsiiu ukrainskoho monarkhizmu*. [Letters to the bread-making brothers. About the idea and organization of Ukrainian monarchism]. Povne zibrannia tvoriv, arkhiv, studii. T. 6. Kn. 1 / red. Ya. Pelenskiy. Kyiv; Philadelphia: JSC «Knyga» [in Ukrainian].
6. Lypynskiy, V. (2003). «Nova Zoria» i ideolohiia hetmantsiv. Lyst do redaktsii «Dila». Badeg, 9.VII.1929 [«Nova Zorya» and the ideology of the hetman-supporters. A letter to the editors of «Dila». Badeg, 9.VII.1929]. *Lystuvannia V. Lypynskoho* [Correspondence of V. Lypynskiy] / redartory: Ya. Pelenskiy, R. Zalutskiy, Kh. Pelenskai ta in. T. 1. (pp. 443–451). Kyiv: Smoloskyp [in Ukrainian].
7. Lypynskiy, V. (2003). Do Ivana Voloshyna. 19.VII.1925 [To Ivan Voloshyn. 19.VII.1925 of V. Lypynskiy] *Lystuvannia V. Lypynskoho* [Correspondence of V. Lypynskiy] / redaktory: Ya. Pelenskiy, R. Zalutskiy, Kh. Pelenskai ta in. Vol. 1 (pp. 253–254). Kyiv: Smoloskyp [in Ukrainian].
8. Lypynskiy, V. (1992). Kham i Yafet [Ham and Japheth]. *Suchasnist* [Modernity] [in Ukrainian]. №. 6. P. 63–76.
9. Lypynskiy, V. (1992). Natsionalizm, patriotyzm i shovinizm. (Lyst p. V. Lypynskoho do p. Bohdana Shemeta, pysanyi u Raikhenav dnia 12.XII.1925 u vidpovid na postavlene pytannia) [Nationalism, patriotism and chauvinism. (Letter of Mr. V. Lipynskiy to Mr. Bohdan Shemet, written in Raichenav on 12.XII.1925 in response to the question posed)]. *Suchasnist* [Modernity]. №. 6. P. 76–78 [in Ukrainian].
10. Lypynskiy, V. (2015). Na uvahu nashym vydavtsiam. Material dlia nashoi populiarno-naukovoї literatury [To the attention of our publishers. Material for our popular science literature]. *Lypynskiy V. Suspilno-politychni tvory (1908–1917)* [Lypynskiy V. Social and political works (1908–1917)] / red. R. Pelenskiy, I. Hyrych, O. Protsenko. T. 1 (pp. 100–105). Kyiv: Ukr. pismennik [in Ukrainian].
11. Lypynskiy, V. (2015). Narys prohramy Ukrainskoi demokratychnoi khliborobskoi partii. *Lypynskiy V. Suspilno-politychni tvory (1908–1917)* [Socio-political works (1908–1917)] / red. R. Pelenskiy, I. Hyrych, O. Protsenko. T. 1 (pp. 523–535). Kyiv : Ukr. pismennik [in Ukrainian].
12. Lypynskiy, V. (2015). Krai i narod. *Lypynskiy V. Suspilno-politychni tvory (1908–1917)* [Lypynskiy V. Socio-political works (1908–1917)] / red. R. Pelenskiy, I. Hyrych, O. Protsenko. T. 1 (pp. 312–321). Kyiv : Ukr. pismennik [in Ukrainian].
13. Valytskyi, A. (2000). Chy mozhlyvyi liberalnyi natsionalizm? [Is liberal nationalism possible?] *Natsionalizm: antolohiia* [Nationalism: an anthology] / uporiad. by O. Protsenko, V. Lisovyi (pp. 804–821). Kyiv : Smoloskip [in Ukrainian].

14. Lypynskiy, V. (1998). Moral i politychna diia [Morality and political action]. *Konservatyzm : antologhiia*. [Conservatism: an anthology] / uporiad. O. Protsenko, V. Lisovyi (pp. 196–201). Kyiv : Smoloskip [in Ukrainian].

15. Lypynskiy, V. (2003). Do Dmytra Greholynskoho. 16.XII.1924. [Lypynsky V. To Dmytro Gregolinsky. 16.XII.1924]. *Lystuvannia V. Lypynskoho* [Correspondence of V. Lypynskiy] / redaktery : Ya. Pelenskiy, R. Zalutskiy, Kh. Pelenskai, and others. Vol. 1 (pp. 414–420). Kyiv : Smoloskip [in Ukrainian].

Valery Bortnikov, Alla Bortnikova. Moral and spiritual factors in the development of an independent Ukrainian state in the views of v. K. Lypynsky

The views of the national historian and political scientist, representative of the conservative trend of Ukrainian socio-political thought V. K. Lypynsky on the moral and spiritual factors and the role of the national aristocracy in the creation of an independent Ukrainian state have been considered. His vision of the genetic connection between the state and the nation and the leading role of elites in their development has been revealed. The author emphasizes the fundamental importance of the priority of creating the institution of the state over cultural issues in the processes of nation building. The problem of the foundations of integration of national minorities into the Ukrainian nation has been revealed. The scientist understood the conceptual model of the Ukrainian nation as a union of all national communities living on the territory of the state, based on the principle of a sense of territorial patriotism, not ethnic affiliation. That is, the thinker saw the path to building an independent, sovereign state and nation as the path of voluntary association of all citizens living together in the same territory. The criterion for distinguishing between the concepts of «patriotism» and «chauvinism», which are varieties of nationalism, the leader of the Ukrainian nation-building considered the attitude to the state in terms of their state-building (patriotism) or destructive (chauvinism) potential.

An analysis of the thinker's reasoning on the problem of nobility and aristocracy, the lack of which he saw in the contemporary Ukrainian elite, has been carried out. The scientist argued that without the existence of an independent state, the future of the Ukrainian nation would remain under threat, and that is why he suggested the leading strata to unite and focus their efforts on building the Ukrainian state. V. K. Lypynskiy's views on the prospects for the development of a national state are based on the idea of territorial patriotism, where the key role in nation-state building should be played by the factors of unity, high morality and spirituality, but not by ethnic affiliation. At the same time, preserving, protecting, and disseminating the Ukrainian language and culture is extremely important for preserving the identity and distinctiveness of the Ukrainian people.

Key words: *Ukraine, V. K. Lypynsky, conservatism, nation, state, religion, morality, aristocracy.*

Відомості про авторів:

Валерій Бортніков – доктор політичних наук, професор кафедри політології та публічного управління, Волинський національний університет імені Лесі Українки.

Алла Бортнікова – доктор політичних наук, професор кафедри всесвітньої історії, Волинський національний університет імені Лесі Українки.